

سنجش میزان برخورداری مناطق شهری اهواز از شاخص‌های شهر خلاق

سعید ملکی*، فرشته شنبه‌پور**

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۲/۱۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۸/۴/۱۲

چکیده

شهرها و منطقه‌های خلاق رشد اقتصاد کشور را باعث می‌شوند. شهرهای خلاق به عنوان مراکز نوآوری، خلاقیت و تبدیل ایده به ثروت، قلمداد می‌گردند. حرکت به سمت ایجاد و تحقق شهر خلاق به دلایل جایگاه شهر به عنوان محل شکل‌گیری بسترهای جامعه دانایی‌محور، اهمیت و محور بودن شهرها در توسعه اقتصادی و اجتماعی امر بسیار مهم و ضروری است. این پژوهش با هدف رتبه‌بندی مناطق شهر اهواز به لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق انجام شده است، روش بررسی مبتنی بر رویکرد توصیفی-تحلیلی بوده، به منظور جمع‌آوری داده‌ها از نظرات کارشناسان با استفاده از پرسشنامه و همچنین آمارنامه شهر اهواز استفاده شد. جهت سنجش متغیرهای شهر خلاق از مدل تصمیم‌گیری واسپاس و جهت وزن‌دهی به شاخص‌ها از روش آنترویی شانون استفاده شد. در پژوهش حاضر مناطق شهری اهواز بر اساس ۱۴ معیار از شاخص‌های شهر خلاق سطح‌بندی شده‌اند. نتایج حاکی از آن است میزان برخورداری مناطق شهری اهواز از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق متفاوت است و شکاف بسیاری بین مناطق وجود دارد. بهترین وضعیت از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق بر اساس الگوی واسپاس را منطقه یک با وزن ۰/۴۱۶ دارد، به عبارتی در منطقه یک که معیارها در سطح بالا هستند، زمینه تحقق شهر خلاق به مراتب بالاتر است. در مقابل کمترین میزان برخورداری مربوط به منطقه هشت با وزن ۰/۲۲۴ است. بنابراین مناطق هشت‌گانه شهر اهواز به لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق از وضعیت یکسانی برخوردار نیستند.

واژگان کلیدی

خلاقیت، سطح‌بندی، شهر خلاق، مدل WASPAS، مناطق شهر اهواز

* استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

مقدمه

قرن ۲۱، قرن شهری شدن جهان است. شهرهای جهان در چارچوب اقتصاد جهانی به عنوان گره شبکه‌ها به شدت با یکدیگر در رقابت هستند و هر یک سعی می‌کنند در ساختار سلسله مراتبی خود را ارتقاء دهند و فرصت‌های بیشتری را به سوی خود جذب کنند. به همین دلیل شهرها در شبکه شهرهای جهانی بازیگران جدیدی هستند که در عین همکاری برای انتقال تجارب توسعه شهری، رقیبان یکدیگر هستند و سعی می‌کنند با تکیه بر ابزار دیپلماسی شهری در تقویت نقش آفرینی خود در شبکه از سایر مکان‌های شهری همتای خود پیشی بگیرند. در این میان حرکت به سوی اقتصاد خلاق و در نهایت کسب جایگاه شهر خلاق می‌تواند فرصت‌های بسیار مهمی را در تعاملات شهری به‌ویژه در عرصه‌های فراملی برای هر مکان شهری مهیا سازد (مختاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۶). در واقع امروزه رقابت اصلی در فرآیند جهانی شدن میان دولت‌ها و ملت‌ها نیست بلکه بین مراکز شهری است و این رقابتی که بین شهرها در عصر جهانی شدن وجود دارد یا خواهد داشت، در جذب افراد متخصص است. اگر در گذشته جذب کارگر ماهر و نیمه‌ماهر مدنظر بود، اکنون رقابت در جذب کسانی است که در زمینه تکنولوژیکی و اطلاعات مهارت دارند (ملکی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۰).

شهرها سعی می‌کنند امروز و در آینده محیطی را فراهم سازند که متخصصان را به خود جذب کنند که در آن محیط زندگی کنند و متخصصان نیز در مقابل تخصص خود را بدون دغدغه در اختیار جامعه قرار دهند؛ اما باید توجه داشت که این مزیت‌های رقابتی در هر مکانی مستقر نمی‌شود (Musterd, 2010: 2). خلاقیت شهر به دنبال گسترش فرهنگ سازمانی شهر جهت پرورش قدرت تفکر دوباره شهرها برای ارائه مدلی مناسب در چگونگی تغییر شرایط محیطی در راستای نیل به شکوفایی شهری است (Landry, 2012: 8). مفهوم شهر خلاق مفهوم جدید و تازه‌ای است که در کشورها به عنوان یک ابزار برنامه‌ریزی شهری با پتانسیل کاهش مشکلات اجتماعی و اقتصادی مربوط به شهرها معرفی شده است (Kakiuchi, 2015: 1). فلسفه شهر خلاق آن است که در هر شهری همیشه ظرفیتی بیشتر از آنچه در وهله اول تصور می‌شود، وجود دارد. خلاقیت در شهر باعث رهایی از بن‌بست‌های مدیریتی، کالبدی و پیاده‌سازی دو اصل مشارکت و کارایی که از شاخص‌های اصلی در حوزه حکمروایی شهری است می‌شود. همچنین ایده شهر خلاق برای مدیران، برنامه‌ریزان و شهر سازان باعث گسترش افق دید و تحلیل راهکار در مواجهه با مسائل شهر می‌شود و به تنوع علایق و عقاید در پهنه شهر احترام می‌گذارد (صفوی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۷).

در تحول اقتصاد دانش‌محور، شهرها و مقوله مدیریت شهری، نقش کلیدی را به‌خصوص در دو دهه گذشته ایفا کرده‌اند. بنابراین در راستای تداوم و افزایش سرعت پیشرفت‌های علمی و تکنولوژی شگرفی که کشور ایران در سال‌های اخیر داشته است، لزوم توسعه شهرهای فعلی ایران علی‌الخصوص کلان‌شهر با تأکید بر شهرهای خلاق امری ضروری است، کلان‌شهر اهواز به عنوان یکی از کلان‌شهرهای کشور و مرکز استان خوزستان که دارای تنوع اقتصادی و اجتماعی است، پتانسیل حرکت به سمت شهر خلاق را دارد ولی هنوز با شهر خلاق فاصله زیادی دارد. کلان‌شهر اهواز از مشکلات و مسائل بی‌شماری در زمینه‌های گوناگون اعم از اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مهم‌تر زیست‌محیطی رنج می‌برد. یکی از مسائل اساسی در زمینه مدیریت شهری اهواز، اختصاص منابع لازم برای نخبگان و خلاقان شهر در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی، هنری و اجتماعی، جهت ظهور طبقه خلاق است. در حال حاضر علی‌رغم پیشرفت چشمگیر در زمینه تحقق شهر خلاق در کشورهای توسعه یافته، این امر در کشورهای در حال توسعه با چالش‌هایی مواجه است. در این راستا حرکت به سمت تحقق شهر خلاق به دلایل جایگاه شهرها به‌عنوان یکی از الزامات اساسی تشکیل خوسه‌های علم و فناوری و نقش شهرها در جذب و حفظ سرمایه‌های انسانی خلاق بسیار ضروری است. این پژوهش ضمن بررسی شاخص‌های شهر خلاق به‌دنبال پاسخ به این سوال است که مناطق ۸ گانه شهر اهواز از نظر ویژگی‌های شاخص‌های شهر خلاق نسبت به هم چه وضعیتی دارند؟

پیشینه پژوهش

ریچارد فلوریدا نخستین کسی بود که به مطالعه درباره شهرهای خلاق پرداخت. او معتقد بود خلاقیت و نوآوری با هم، عناصر کلی حرکت شهرها به سمت موفقیت هستند. به‌گونه‌ای که این نوآوری‌های فن‌شناختی منجر به دگرگونی شهرها و افزایش سرمایه‌گذاری در آن‌ها می‌شوند (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۹).

حاجی‌حسینی و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان نقش نظریه شهر خلاق در پویای اقتصاد فرهنگی و زندگی شهری، با ارائه مولفه‌های نقش اقتصاد فرهنگی در پویای شهرها، پیشینه نظریه طبقه خلاق، مفهوم نظریه طبقه خلاق و شهر خلاق، مولفه‌های نظریه شهر خلاق، عناصر شهر خلاق، دیدگاه‌های منتقدان و مخالفان نظریه طبقه خلاق به این نتیجه رسیدند که جذب نخبگان به خلاقیت، نوآوری و جهش

اقتصادی شهرها منجر می‌شود و این امر به پویای اقتصاد فرهنگی شهرها می‌انجامد. در کانون و تمرکز نظریه شهر خلاق، موضوع‌هایی از قبیل فناوری، استعداد و تسامح و تساهل است.

ملکی و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان اولویت‌بندی شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل تحلیل شبکه ANP، به بررسی مؤلفه‌های شهر خلاق در مناطق شهری زنجان در راستای حرکت به سوی ایجاد مناطق خلاق پرداختند و به این نتیجه رسیدند که شاخص سرمایه اجتماعی با رتبه اول و شاخص تکنولوژی با رتبه دوم امتیاز بالاتری نسبت به دیگر شاخص‌ها دارند.

دل‌انگیزان و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان تعیین شاخص‌های شهر خلاق و رتبه‌بندی کلان‌شهرهای ایران براساس معیارهای شهر خلاق با استفاده از روش تاپسیس اصلاح‌شده، به معرفی و بررسی شاخص‌های تأثیرگذار بر خلاقیت کلان‌شهرهای ایران پرداخته و ۱۱ شاخص (معیار) تأثیرگذار بر خلاقیت شهرهای ایران شناسایی و معرفی شد. برای رتبه‌بندی کلان‌شهرها از روش تاپسیس اصلاح‌شده استفاده کرده و به این نتیجه رسیدند که کلان‌شهر تهران دارای بیشترین خلاقیت است و کلان‌شهر مشهد و تبریز به‌ترتیب در رتبه دوم و سوم و کلان‌شهر کرج در رتبه آخر قرار دارد.

پنگ و یانگ (۲۰۱۳)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین مفهوم شهر خلاق مرسوم با مفهوم شهر خلاق از دیدگاه شهروندان تفاوت زیادی وجود دارد. وقتی دیدگاه شهروندان دخالت داده شود، در شهرهای خلاق ایجاد رضایت عمومی در مراحل توسعه آسان و تبعیض-ها در شهر کم می‌شود. لنگ و همکاران (۲۰۱۴)، در مقاله خود، خلاقیت در شهر جورج تاون را بررسی کردند و به این مسئله توجه کردند که پایتخت فرهنگی تا چه حد قادر است در حکم منبع در توسعه شهر خلاق استفاده شود. نتایج حاکی از آن است که راه روبه‌جلو برای این کار تلاشی هماهنگ است که در آن سازمان‌های دولتی با رهبران جامعه، جامعه کسب‌وکار، سازمان‌های غیردولتی و سایر افراد دارای نفع همکاری کنند.

بورن و یانگ (۲۰۱۷)، در مقاله خود تنوع دیدگاه‌ها، نگرش‌های هنرمندان را نسبت به سیاست‌های شهر خلاق بررسی کردند که نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که عدم انطباق بین تولیدکنندگان خلاق و سیاست‌گذاران می‌تواند نتیجه اعمال خدشه‌ای و روزمره باشد. علاوه بر این، هنرمندان در پروژه‌های خاص و شبکه‌های کوتاه‌مدت برای حل مسائل مربوط به پیاده‌سازی سیاست‌های شهر خلاق به شیوه‌ای که با آن مخالفت می‌کنند، همکاری می‌کنند.

گلدبرگ (۲۰۱۸)، تحقیقی بر اساس تجزیه و تحلیل مداخلات شهر خلاقانه و ترکیب چارچوب نظری انطباق سیاست شهر تورنتو و درک سیاست شهرهای سان فرانسیسکو، سیاتل و ونکوور انجام داد. نتایج نشان داد که مراکز شهر برای حفظ کسب‌وکار و سازمان‌های خلاق و فرهنگی باید داده‌های مشتق شده شامل تحقیق و برنامه‌ریزی استراتژیک؛ مشارکت سهام‌داران و توسعه اقتصادی با استفاده از مزایای اقتصادی و منافع اجتماعی را داشته باشند.

مبانی نظری

شهر قبل از هر چیز، تجمعی از انسان‌ها در گستره‌ای محدود است. برای حل مسائل پیچیده‌ی شهری، باید رویکردی را اتخاذ کرد که هدف و ابزار آن، نه فقط جسم و کالبد شهری، بلکه مهم‌تر از آن، اجتماع و اقتصاد جامعه است. پارادایم‌های فرامردن محوری‌ترین عامل توسعه کشورها را، شهر می‌شناسند و معتقدند که توسعه باید از شهرها آغاز شود و محوریت اصلی توسعه، فرهنگ شهری و ساکنین شهرها هستند. به عبارتی منابع فرهنگی و نیروی انسانی هر شهر به عنوان مهم‌ترین عامل توسعه و محور توسعه محسوب می‌شود (ملکی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۱). اغلب به این مسئله اذعان شده است که خلاقیت و نوآوری بودن یک پدیده شهری است. تقریباً همه تغییرات تکنولوژیکی و سازمانی به-لحاظ اقتصادی مهم در حوزه‌های شهر-مانند شروع شده و رشد کرده‌اند. از جایی آن که شهرها، متنوع و سرشار از تعامل و همچنین مملو از مشکل هم هستند، تجمعات بزرگ انسان‌ها ذاتاً پیچیده و ناجور است و برای برقرار کردن و توسعه‌دادن یک شهر و نظم شهری پایه، مردم در شهرها مجبور بوده‌اند که خلاق باشند؛ بنابراین شهرها به‌طور فزاینده‌ای از مفاهیم شهر خلاق، طبقه خلاق با تأکید بر اهمیت فرهنگ و هنر در بافت‌های شهر استفاده می‌کنند. در واقع متغیرهای شهر خلاق عبارت است از فناوری، استعداد و سطح تحمل که در بین طبقه‌ی خلاق بسیار مهم و بارزتر هستند. اگرچه این سه متغیر به‌تنهایی سبب خلاقیت نمی‌شوند، ولی آن‌ها به‌عنوان عامل‌های جذب‌کننده و شکل‌دهنده به شهر و قرار هنده‌ی آن به سمت شهر خلاق عمل می‌کنند (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۶۶).

شهرهای خلاق شهرهایی هستند که قادرند برای مشکلات روزمره خود راه‌حل‌های جدیدی ارائه کنند. شهرهای خلاق در واقع بر تولیدهای فرهنگی متمرکزند؛ یعنی تولید کالاها و خدمات فرهنگی که مرکز خلاقیت محسوب می‌شوند. همچنین شهر خلاق بر جذب سرمایه انسانی خلاق تأکید می-

کند. مفهوم شهر خلاق با بسیاری از مفاهیم دیگر پیوند خورده است که از جمله باید به صنایع خلاق، صنایع فرهنگی، فعالیت‌های فرهنگی و فعالیت‌های هنری شهر و اقتصاد دانایی اشاره کرد (دل‌انگیزان و همکاران، ۱۳۹۶: ۵). فضایی که در آن فعالیت‌های نوین رخ می‌دهد یک فضای خلاق است. شهر خلاق نه تنها فضایی است که در آن خلاقیت رشد می‌کند، بلکه سازماندهی و مدیریت آن به‌طور خلاقانه طرح‌ریزی می‌گردد. شهر خلاق در قرن بیست‌ویکم به معنای شهروندان خلاق است. در این شهر مسئولان شهری خدمات همگانی و زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی را به جدیدترین، کاراترین، بهره‌ورترین و زیباترین روش ممکن ارائه می‌نمایند. (ملکی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۲). گاهی تأثیرات منطقه‌ای بر روی نابودی خلاقیت در یک شهر اثر می‌گذارد و پرورش مجدد خلاقیت می‌تواند باعث تشدید شکاف اجتماعی و اقتصادی موجود شود و مسائلی چون نابرابری‌های اجتماعی، افزایش هزینه مسکن، توسعه بی‌قواره منطقه‌ای و افزایش بحران‌های زیست‌محیطی را به وجود آورد و همچنین می‌تواند تهدیدی بالقوه برای پایداری خلاقیت در یک شهر باشد (Audia & Rider, 2010: 84). عواملی چون تمرکز، تنوع، سطح تحمل و اعتبار شهری، پویایی یا ناپایداری برای تحریک خلاقیت در شهرها ارزشمند است. در مؤلفه تمرکز، جمعیت زیاد منجر به توسعه گسترده روابط انسانی می‌شود و حجم زیادی از اطلاعات و افکار مبادله می‌شود. در تنوع، یک شهر باید دارای جمعیت متنوع (خانواده‌ها، کارآفرینان، هنرمندان، مهاجرین، سالمندان، دانشجویان و غیره) باشد. با این حال همواره استراتژی‌های خلاق، چالش‌های جدی را نیز به همراه دارند. حل بسیاری از این چالش‌ها و چشم‌پوشی از چالش‌های اجتماعی و فرهنگی یک تهدید جدی به توسعه پایدار شهری است (ضرابی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴). از جمله ویژگی‌های عمومی هر شهر خلاق این است که مکانی جذاب برای کار کردن و زندگی شهروندان خود به خصوص نسل جوان، مکانی جذاب برای گردشگران، توانمند در شکوفایی بخش‌های اقتصادی و همچنین مرکز جذب بنگاه‌های مختلف اقتصادی نو ظهور باشد (رفعیان، ۱۳۹۱: ۱۴). الگوی شهر خلاق بر تأثیرات و پیامدهای محصور کننده خلاقیت تمرکز می‌کند و اینکه چگونه کیفیت عقاید می‌تواند در راستای اصل خلاقیت عمل کند (Hahn, 2010: 15).

مفهوم شهر خلاق، شهر را نظام یکپارچه‌ای از سازمان‌ها و نهادهای مختلف و ترکیبی از فرهنگ‌ها در بخش دولتی و خصوصی می‌داند. از این منظر، در عصر تغییرات سریع و بنیادین، تمام نهادهای حاضر در یک شهر باید مخترعانه‌تر رفتار کنند و برای غلبه بر چالش‌ها متحد شوند، در غیر این صورت شهر محکوم به فنا خواهد بود. با بزرگ شدن و پیچیده‌تر شدن شهرها و پدیدار شدن چالش‌های مدیریت شهری، شهرها به تدریج به لابراتوارهای تولید انواع راه‌حل فناورانه، مفهومی برای مسائل ناشی از رشد تبدیل می‌شوند. بنابراین شهر خلاق باید دارای بوروکراسی خلاق، افراد خلاق، مدارس خلاق، دانشگاه‌های خلاق، سازمان‌های خلاق و فضاهای خلاق باشد (مسگرانی و جلالی، ۱۳۹۳: ۱۱۷۳).

در شهر خلاق سعی بر آن است با توسعه شاخص‌های مختلف خلاقانه، مردم را به کار کردن با قوه تخیلشان تشویق کند که این فعل، فراتر از پارادایم‌های مهندسی شهری در ساخت شهر می‌باشد. در فرمول اصلی شهر خلاق، اندیشه خلاق به‌شدت بر پتانسیل صنایع فرهنگی متمرکز است. بر همین اساس، نیاز است روی این نکته که چه چیزی آن‌ها را یگانه می‌سازد متمرکز شوند. در این زمینه می‌توان به پروژه‌های هنری و استفاده مجدد از ساختمان‌های قدیمی به شکل خاص اشاره کرد. باید توجه داشت که اقتصاد، نظام سیاسی و بوروکراسی، بخش‌های اصلی از یک اکولوژی خلاق را تشکیل می‌دهند. موفقیت کلان مفهوم شهر خلاق، به‌واسطه تغییرات گسترده‌تر اقتصادی و اجتماعی است که در نتیجه آن، خلاقیت انسانی تبدیل به یک عامل کلیدی شده است. تغییر سبک زندگی و کار منجر به ایجاد طبقه‌های جدید با عادات یا ویژگی‌های فرهنگی جدید شده که بر ارزش‌ها و هنجارهای جدید نظیر فردگرایی، تنوع، انگیزش درونی، خود اظهاری و آزادی تمرکز دارد. تعاریف خلاقیت شهری بستگی به ویژگی‌های عمومی جامعه و رشته خاصی دارد که به بررسی آن می‌پردازد. خلاقیت شهری را می‌توان اینگونه تعریف کرد: ظهور یک امر نو و مناسب از یک فرد، گروه یا جامعه در شهرها که باعث جلوگیری از هزینه‌های اسراف‌گونه می‌شود (صفوی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۹). ایده شهر خلاق یک نظریه کاملاً مثبت‌گراست و بر این موضوع تأکید دارد که هر نوع رابطه‌ای بین شهروندان با سازمان‌ها و... بایستی کاملاً دو جانبه و مبتنی بر رفع مشکلات شهری و ارتقاء کیفیت زندگی باشد. نظریه شهر خلاق سعی دارد تا کیفیاتی را که تصویر ذهنی یک شهر را برای شهروندان زیباتر می‌کند تقویت نماید (غریب و حسین‌پور، ۱۳۹۱: ۱).

شهر یک سیستم فوق‌العاده پیچیده است، حتی اگر نتوان به طور کامل آن را درک کرد، برای این که پیچیدگی به شهر غنا، سرزندگی، و به طور قابل توجهی سلامت می‌دهد به همین روش تنوع زیست‌محیطی و پیچیدگی به سیستم‌های طبیعی سلامت می‌بخشد. همچنین تنوع و پیچیدگی به سیستم‌های اجتماعی و فرهنگی نیز سلامت می‌بخشد، تنوع و پیچیدگی مهم‌ترین اصل در شهر خلاق است (Yenchen, 2012: 2). یکی از عمده‌ترین مفاهیم کلیدی در ایجاد شهرهای خلاق، سرمایه‌های انسانی خلاق و طبقات خلاق است. ریچارد فلوریدا که مبدأ مفهوم طبقه‌ی خلاق است، نگاه خود را به نقش خلاق افراد در عصر خلاقیت سوق می‌دهد. وی معتقد است دیگر

مانند گذشته بنیان‌های اقتصاد جوامع بر شرکت‌ها و مؤسسات بزرگ استوار نیست و در مقابل، نقش افراد در اقتصاد پررنگ‌تر می‌شود (ملکی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۷).

دیدگاه‌های مرتبط با شهر خلاق

از نظر پترهال شهرهای خلاق، نوع خاصی از شهرها در تغییرات پی‌درپی اقتصادی و اجتماعی با طی وسیعی از مهاجران جوان هستند. او معتقد است شهرهای خلاق با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی ترکیبی و مختلط، عرصه را برای تعامل بیشتر و تبادل راحت و غیررسمی اطلاعات بین مردمان خلاق فراهم می‌کند و به ایده‌های جدید و تفکر خلاقانه منجر می‌شود. جن جیکوبز بر نقش شهرها در جذب و تحرک افراد خلاق و دارای توانایی تأکید می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که ایجاد رشد اقتصادی در شهرها از طریق جذب افراد خلاق صورت می‌گیرد. چارلز لندری معتقد است شهر خلاق نوعی روش جدید در برنامه‌ریزی شهری است که چگونگی اینکه مردم بتوانند فکر، برنامه‌ریزی و عمل خلاقانه در شهرها داشته باشند را، توضیح می‌دهد و نشان می‌دهد چگونه می‌توانیم شهرهایمان را از طریق بهره‌گیری از تفکرات و استعداد‌های مردم، سرزنده و زیست‌پذیر سازیم. فلوریدا اشاره می‌کند که مکان‌های دارای تعداد بیشتر افراد مستعد، سریع‌تر رشد می‌کنند و می‌توانند استعداد‌های بیشتری جذب کنند. فلوریدا از مفهوم سرمایه انسانی به طبقه خلاق می‌رسد. خصلت برجسته طبقه خلاق این است که اعضایش در کاری فعالیت دارند که انواع خلاقیت به معنای جدید ایجاد می‌کنند (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۹۱).

جدول ۱. اساس، رویکرد، شیوه و ویژگی‌های دیدگاه‌های مختلف شهر خلاق

پژوهشگر	کتاب	اساس	رویکرد	شیوه	مهم‌ترین ویژگی
پترهال	شهرها در تمدن، ۱۹۹۸	تنوع	اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی	جذب	آینده‌نگر، فرهنگ و اجتماع مختلط و ترکیبی
چارلز لندری	شهر خلاق، ۱۹۹۵	شهروندان خلاق	اجتماعی	پرورش	رفع موانع خلاقیت
ریچارد فلوریدا	شهرها و طبقه خلاق، ۲۰۰۵	طبقه خلاق	اقتصادی	جذب	استعداد، ظرفیت تحمل‌پذیری و مداراگرایی و تکنولوژی

(منبع: کلانتری و همکاران، ۱۳۹۵)

روش پژوهش

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است. محدوده مورد مطالعه مناطق هشت‌گانه شهر اهواز است. ابزار گردآوری اطلاعات برای بررسی معیارهای شهر خلاق شامل ۱۴ زیر شاخص شهر خلاق است. داده‌های مربوط به شاخص‌های شهر خلاق به‌طور نمونه‌ای و محدود (۵) نفر از کارشناسان با استفاده از پرسشنامه و همچنین استفاده از آمارنامه جمع‌آوری گردید و در تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت بررسی وضعیت مناطق شهری اهواز به لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق و رتبه‌بندی آن‌ها، از مدل WASPAS و جهت وزن‌دهی اولیه به شاخص‌ها از روش آنتروپی شانون استفاده شده است. همچنین نقشه رتبه‌بندی نهایی مناطق شهر اهواز با استفاده از مدل واسپاس در نرم‌افزار ARC/GIS تهیه گردید.

روش WASPAS: این مدل یکی از تکنیک‌های نوین تصمیم‌گیری است که در سال ۲۰۱۲ ارائه شده و به‌عنوان یکی از روش‌های MCDM قوی شناخته شده است. این روش ترکیبی از مدل مجموع وزن (WSM) و مدل حاصل ضرب وزن (WPM) است (عبداللهی و خدامان، ۱۳۹۵: ۸۵). یکی از پارامترهایی که می‌تواند در انتخاب روش تصمیم‌گیری چندمعیاره مورد توجه قرار گیرد میزان دقت این مدل‌ها است. همچنین این محققان پیشنهاد می‌کنند ترکیب دو مدل می‌تواند میزان دقت آن را بالا ببرد (Zsvsdskas et al, 2012, 3). میزان دقت نتایج مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه WSM (مدل جمع وزنی) و مدل WPS (مدل تولید وزنی) نسبتاً به خوبی شناخته شده است. همچنین میزان دقت مدل‌های ترکیبی نیز توسط محققان مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج بررسی‌های محققان تأیید کرده است میزان دقت مدل‌های ترکیبی در مقایسه با میزان دقت این مدل‌ها قبل از ترکیب شدن خیلی بالاتر است. یکی از این مدل‌های ترکیبی مدل ارزیابی تولید وزنی تجمعی (WASPAS) است. این مدل می‌تواند در مسائل پیچیده تصمیم‌گیری کارایی بالایی داشته باشد و همچنین نتایج حاصل از این مدل از دقت

بالایی برخوردار باشند. در مدل ترکیبی WASPAS تلاش شده است که یک معیار ترکیبی برای تعیین اهمیت نهایی هر گزینه به کار برده شود که در این معیار ترکیبی سهم برابری از WSM و WPM برای ارزیابی نهایی گزینه‌ها داده شود (Saparauskas et al, 2011: 8).

فرایند مدل به قرار زیر است:

گام اول، به دست آوردن و استاندارد کردن ماتریس تصمیم؛

گام دوم، محاسبه وزن هر یک از شاخص‌ها براساس روش وزن‌دهی آنتروپی شانون؛

گام سوم: برآورد واریانس مقادیر معیارهای استاندارد شده اولیه از طریق تابع:

$$\sigma^2(\bar{x}_{ij}) = (0.05 \bar{x}_{ij})^2$$

گام چهارم: محاسبه واریانس‌های $Q_i^{(1)}$ و $Q_i^{(2)}$ از طریق توابع:

$$\sigma^2(Q_i^{(1)}) = \sum_{j=1}^n \bar{x}_{ij} w_j^2 \sigma^2(\bar{x}_{ij})$$

$$\sigma^2(Q_i^{(2)}) = \sum_{j=1}^n \left[\frac{\prod_{j=1}^n (\bar{x}_{ij})^{w_j} \times w_j}{(\bar{x}_{ij})^{w_j} (\bar{x}_{ij})^{(1-w_j)}} \right]^2 \sigma^2(\bar{x}_{ij})$$

گام پنجم: محاسبه مقدار Q_i و (λ) برای رتبه‌بندی گزینه‌ها به صورت توابع:

$$\lambda = \frac{\sigma^2(Q_i^{(2)})}{\sigma^2(Q_i^{(1)}) + \sigma^2(Q_i^{(2)})}$$

$$Q_i = \lambda \sum_{j=1}^n \bar{x}_{ij} w_j + (1-\lambda) \prod_{j=1}^n (\bar{x}_{ij})^{w_j}, \lambda = 0, \dots, 1$$

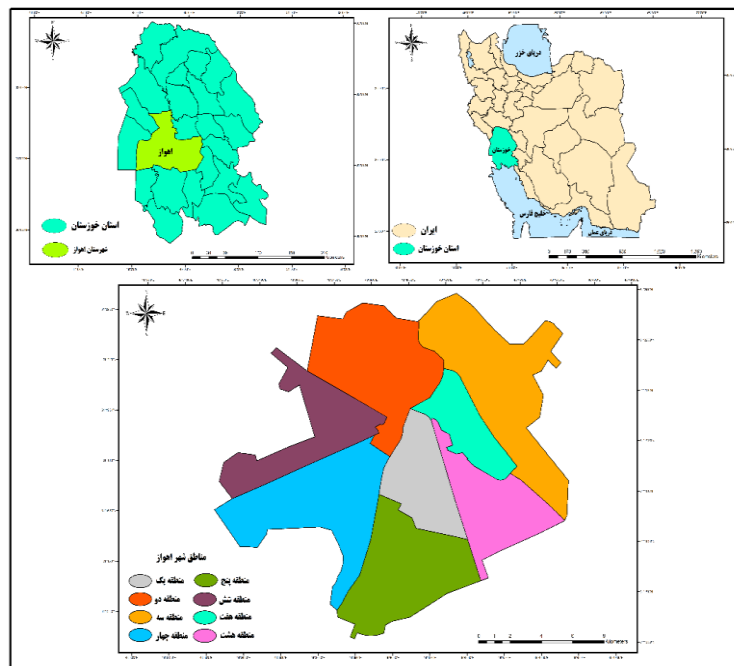
قلمرو جغرافیایی پژوهش

کلان‌شهر اهواز، مرکز شهرستان اهواز و استان خوزستان است که از نظر جغرافیایی بین ۴۹ درجه و ۱۱ دقیقه طول شرقی تا ۳۱ درجه و ۵۰ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است (جوکار، ۱۳۹۴: ۹۶). شهر اهواز از شمال به شهرهای شوشتر، دزفول و شوش از شرق به شهرستان رامهرمز از غرب به شهر حمیدیه و دشت آزادگان و از جنوب به شهرهای شادگان، بندر ماهشهر، خرمشهر و آبادان محدود می‌گردد. وسعت آن در محدوده قانونی شهری، ۲۲۲ کیلومتر مربع است (سلیمانی راد، ۱۳۹۳: ۶۸). در پژوهش حاضر هشت منطقه مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته شده است (شکل ۱) و در جدول شماره ۲ وضعیت تقسیمات کالبدی کلان‌شهر اهواز به تفکیک مناطق بر اساس آمار سال ۱۳۹۰ آورده شده است.

جدول ۲. وضعیت تقسیمات کالبدی کلان‌شهر اهواز در سال ۱۳۹۰

ردیف	منطقه شهری	مساحت (هکتار)	جمعیت	تراکم (نفر در هکتار)
۱	منطقه یک	۱۰۶۷/۹۲	۱۲۹۵۵۵	۱۲۱/۳۱
۲	منطقه دو	۲۹۶۷/۹۰	۸۲۱۵۹	۲۷/۶۸
۳	منطقه سه	۳۱۱۲/۳۵	۱۶۷۰۳۲	۵۳/۶۷
۴	منطقه چهار	۳۷۷۲/۰۹	۱۸۳۱۵۱	۴۸/۵۵
۵	منطقه پنج	۲۴۳۹/۶۰	۵۴۴۶۱	۲۲/۳۲
۶	منطقه شش	۲۹۴۸/۳۰	۲۱۳۵۸۹	۷۲/۴۴
۷	منطقه هفت	۱۷۰۹/۸۶	۱۶۳۶۳۴	۹۵/۷۰
۸	منطقه هشت	۲۸۹۰/۹۱	۱۱۹۰۹۷	۴۱/۱۹
۹	کل شهر	۲۱۲۹۹/۱۴	۹۷۳۰۶۸	۴۷/۴۹

منبع: عبدالمهی، سلیمانی، ۱۳۹۷

تصویر ۱. موقعیت جغرافیایی مناطق هشت‌گانه کلان‌شهر اهواز

یافته‌های پژوهش

تحلیلی بر شاخص‌های شهر خلاق در کلان‌شهر اهواز: پژوهش حاضر برای بررسی وضعیت مناطق شهری اهواز از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق، به بررسی ۵ معیار و ۱۴ زیر معیار شهر خلاق در مناطق شهری اهواز پرداخته است. معیارهای مورد پژوهش عبارتند از (کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی، شرایط اجتماعی و فرهنگی، تکنولوژی) که شامل ۱۴ زیرمعیار (وضعیت کالبدی، اوقات فراغت، گردشگری، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، تعاون و همکاری، شاغلین، محصلین، خانه‌های امن، بهداشت، برنامه آموزشی، تکنولوژی مناسب، حمل و نقل و زیربناها) می‌شوند. برای بررسی و مطالعه از داده‌های موجود در آمارنامه ۱۳۹۵ و برای امتیازدهی به شاخص‌ها در سطح مناطق شهری بر اساس طیف لیکرت (پنج‌گزینه‌ای) به متخصصان شهری مراجعه شده است.

سطح‌بندی مناطق شهری اهواز از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از الگوی WASPAS: در گام اول بر اساس معیارهای شهر خلاق، داده‌ها گردآوری و سپس با ترکیب آن‌ها ماتریس وضع موجود تنظیم شد. در گام دوم پس از تشکیل ماتریس وضع موجود جهت استاندارد کردن آن، ابتدا باید وزن‌دهی معیارها صورت گیرد. در این تحقیق به دلیل اینکه شاخص‌های انتخابی ما مبتنی بر داده‌های مکانی است از روش وزن‌دهی آنتروپی شانون و نتایج وزن‌دهی در جدول ۳ نشان داده شده است. روش وزن‌دهی شانون از جمله روش‌های وزن‌دهی است که با توجه به ماتریس وضع موجود به وزن‌دهی شاخص می‌پردازد.

جدول ۳. وزن معیارهای به دست آمده از طریق آنتروپی شانون

ردیف	معیار	Ej	dj	وزن	ردیف	معیار	Ej	dj	وزن
۱	وضعیت کالبدی	۰/۷۸۶	۰/۲۱۴	۰/۰۶۲	۸	بهداشت	۰/۷۳۳	۰/۲۶۷	۰/۰۷۷
۲	اوقات فراغت	۰/۷۸۰	۰/۲۲۰	۰/۰۶۳	۹	برنامه آموزشی	۰/۷۴۲	۰/۲۵۸	۰/۰۷۴
۳	گردشگری	۰/۷۶۷	۰/۲۳۳	۰/۰۶۷	۱۰	تکنولوژی مناسب	۰/۷۱۸	۰/۲۸۲	۰/۰۸۱
۴	اعتماد اجتماعی	۰/۷۷۰	۰/۲۳۰	۰/۰۶۶	۱۱	حمل و نقل	۰/۷۳۹	۰/۲۶۱	۰/۰۷۵
۵	مشارکت اجتماعی	۰/۷۳۰	۰/۲۷۰	۰/۰۷۷	۱۲	زیربناها	۰/۷۵۹	۰/۲۴۱	۰/۰۶۹
۶	تعاون و همکاری	۰/۷۶۹	۰/۲۳۱	۰/۰۶۶	۱۳	محصل	۰/۷۳۲	۰/۲۶۸	۰/۰۷۷
۷	خانه‌های امن	۰/۷۵۲	۰/۲۴۸	۰/۰۷۱	۱۴	شاغل	۰/۷۳۲	۰/۲۵۹	۰/۰۷۴

(منبع: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷)

جدول ۴. محاسبه واریانس‌ها برای هر معیار

معیارها	کیفیت زندگی		سرمایه اجتماعی		سرمایه انسانی خلاق		اجتماعی و فرهنگی		تکنولوژی					
	وضعیت کالبدی	اوقات فراغت	گردشگری	اعتماد اجتماعی	مشارکت اجتماعی	تعاون و همکاری	خانه های امن	بهداشت	برنامه آموزشی	تکنولوژی مناسب	حمل و نقل	زیربنها	تعداد شاغلین	تعداد دانشجویان
منطقه ۱	۰/۰۱۹	۰/۰۲۹	۰/۰۴۸	۰/۰۲۹	۰/۰۴۵	۹/۰۴۱	۰/۰۲۳	۰/۰۱۴	۰/۰۱۸	۰/۰۲۵	۰/۰۱۴	۰/۰۱۳	۰/۱۴۳	۰/۰۳۱
منطقه ۲	۰/۰۳۱	۰/۰۵۴	۰/۱۲۶	۰/۰۱۸	۰/۰۴۵	۴/۸۲۲	۰/۰۴۴	۰/۰۴۲	۰/۰۴۵	۰/۲۶۵	۰/۱۱۰	۰/۰۳۸	۰/۱۴۲	۰/۱۵۰
منطقه ۳	۰/۰۳۱	۰/۰۲۹	۰/۰۴۸	۰/۰۵۴	۰/۸۷۶	۲۳/۴۷۵	۰/۰۴۴	۰/۰۴۲	۰/۰۴۵	۰/۲۶۵	۰/۰۲۳	۰/۰۳۸	۰/۰۱۹	۰/۰۲۰
منطقه ۴	۰/۰۳۱	۰/۰۱۸	۰/۰۱۶	۰/۰۲۹	۰/۰۲۴	۴/۸۲۲	۰/۰۴۴	۰/۱۰۸	۰/۳۴۶	۰/۰۳۵	۰/۱۱۰	۰/۰۹۸	۰/۰۱۹	۰/۰۲۰
منطقه ۵	۰/۰۱۹	۰/۰۲۹	۰/۰۲۶	۰/۰۵۴	۰/۰۴۵	۴/۸۲۲	۰/۰۱۵	۰/۰۸	۰/۰۴۵	۰/۲۶۵	۰/۰۴۳	۰/۰۲۰	۱/۰۷۵	۱/۱۴۴
منطقه ۶	۰/۰۳۱	۰/۰۲۹	۰/۰۴۸	۰/۰۱۸	۰/۰۲۴	۹/۰۴۱	۰/۰۴۴	۰/۰۳۳	۰/۰۱۸	۰/۰۱۴	۰/۰۴۳	۰/۰۹۸	۰/۰۳۰	۰/۰۵۸
منطقه ۷	۰/۰۳۱	۰/۰۱۸	۰/۰۱۶	۰/۰۲۹	۰/۰۲۴	۴/۸۲۲	۰/۰۴۴	۰/۱۰۸	۰/۰۴۵	۰/۲۶۵	۰/۸۴۰	۰/۰۹۸	۰/۰۵۵	۰/۰۳۱
منطقه ۸	۰/۰۳۱	۰/۰۵۴	۰/۰۴۸	۰/۱۳۹	۰/۸۶۷	۲۳/۴۷۵	۰/۸۷۱	۰/۸۱۷	۰/۳۴۶	۰/۰۳۵	۰/۰۴۳	۰/۰۳۸	۰/۰۵۵	۰/۰۵۸

(منبع: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷)

جدول ۵. محاسبه مقدار $Q_i(\lambda)$ برای هر معیار

معیارها	سرمايه اجتماعى			سرمايه انسانى خلاق			اجتماعى و فرهنگى			تكنولوجيا	
	مشاركت اجتماعى	تعاون و همكارى	خانه هاى امن	بهداشت	برنامه آموزشى	تكنولوجيا مناسب	حمل و نقل	زيربناها	تعداد شاغلين	تعداد دانشجويان	گزينه ها
منطقه ۱	۰/۹۱۹	۰/۹۲۵	۰/۹۴۳	۰/۹۶۴	۰/۹۵۵	۰/۹۲۹	۰/۹۶۳	۰/۹۶۴	۰/۹۳۳	۰/۸۷۶	۰/۹۴۸
منطقه ۲	۰/۹۱۹	۰/۹۴۶	۰/۹۲۱	۰/۹۲۲	۰/۹۱۹	۰/۸۵۰	۰/۸۸۶	۰/۸۲۶	۰/۸۷۶	۰/۸۷۶	۰/۹۳۳
منطقه ۳	۰/۸۱۲	۰/۸۹۴	۰/۹۲۱	۰/۹۲۲	۰/۹۱۹	۰/۸۵۰	۰/۹۴۵	۰/۹۲۶	۰/۹۵۰	۰/۹۵۳	۰/۹۳۳
منطقه ۴	۰/۹۴۳	۰/۹۴۶	۰/۹۲۱	۰/۸۸۶	۰/۸۴۷	۰/۹۲۹	۰/۸۸۶	۰/۸۹۴	۰/۹۵۰	۰/۹۵۳	۰/۹۳۳
منطقه ۵	۰/۹۱۵	۰/۹۴۶	۰/۹۶۰	۰/۸۸۶	۰/۹۱۹	۰/۸۵۰	۰/۹۲۱	۰/۹۴۸	۰/۸۰۸	۰/۸۰۵	۰/۹۴۸
منطقه ۶	۰/۹۵۰	۰/۹۲۵	۰/۹۲۱	۰/۹۴۶	۰/۹۵۵	۰/۹۶۸	۰/۹۲۱	۰/۸۹۴	۰/۹۱۰	۰/۹۳۵	۰/۹۳۳
منطقه ۷	۰/۹۳۶	۰/۹۴۶	۰/۹۲۱	۰/۸۸۶	۰/۹۱۹	۰/۸۵۰	۰/۸۱۶	۰/۸۹۴	۰/۹۳۳	۰/۹۱۱	۰/۹۳۳
منطقه ۸	۰/۸۸۵	۰/۸۹۴	۰/۸۲۱	۰/۸۱۴	۰/۸۴۷	۰/۹۲۹	۰/۹۲۱	۰/۹۲۶	۰/۹۱۰	۰/۹۱۱	۰/۹۳۳

(منبع: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷)

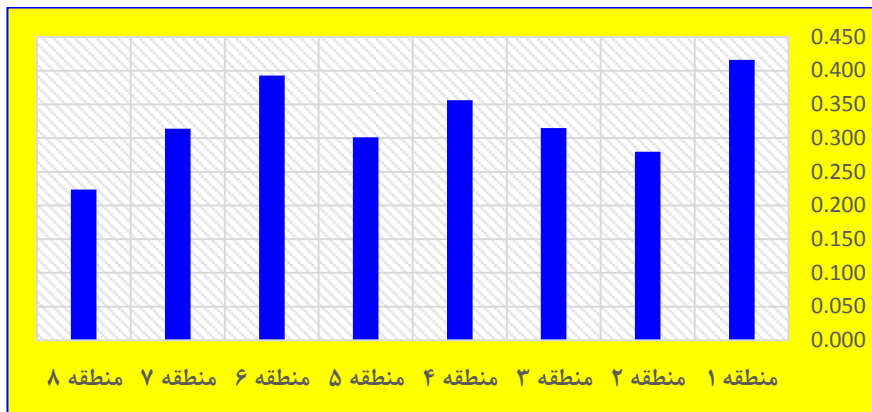
جدول ۶. مقادير نهايى محاسبه شده مقدار $Q_i(\lambda)$ و رتبه بندى گزينه ها

رتبه	Q_i	λ	منطقه
۱	۰/۴۱۶	۰/۹۹۲۶	۱
۷	۰/۲۸۰	۰/۹۹۷۷	۲
۴	۰/۳۱۵	۰/۹۹۵۹	۳
۳	۰/۳۵۶	۰/۹۹۵۲	۴
۶	۰/۳۰۱	۰/۹۹۶۶	۵
۲	۰/۳۹۳	۰/۹۹۳۴	۶
۵	۰/۳۱۴	۰/۹۹۶۷	۷
۸	۰/۲۲۴	۰/۹۹۸۳	۸

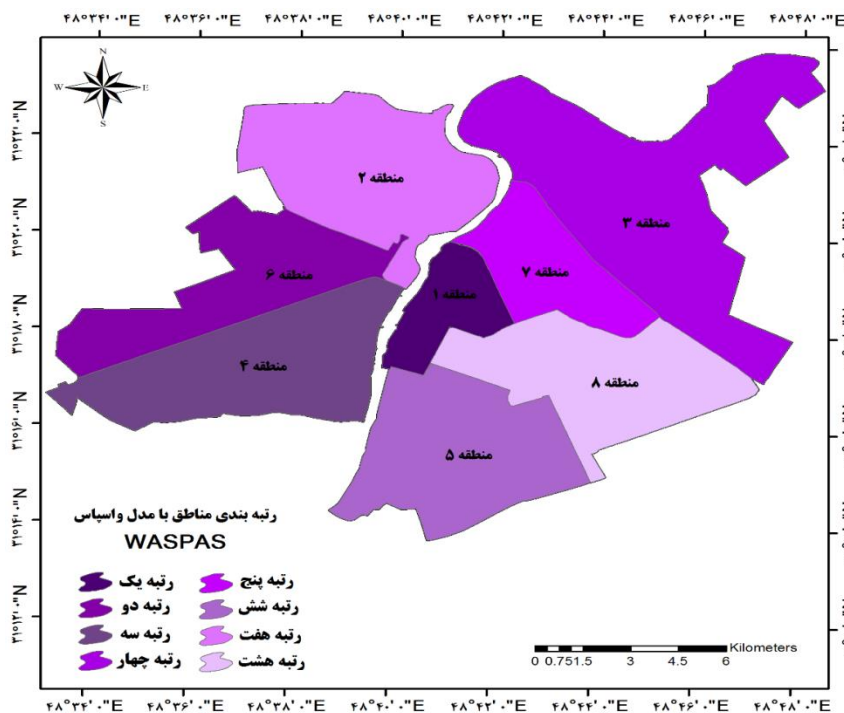
(منبع: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷)

در گام نهایی محاسبه مقدار (λ) و Q_i برای رتبه‌بندی گزینه‌ها، مرحله نهایی مشخص کردن آترناتیوی است که بهترین وضعیت را در میان معیارها دارد. در این مرحله برای رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها در ابتدا مقدار لاندای هر یک از گزینه‌ها محاسبه می‌شود، سپس مقدار Q برای هر گزینه به دست می‌آید که مقدار آن نشان‌دهنده رتبه نهایی هر گزینه است. هر اندازه مقدار Q یک گزینه بالاتر باشد نشان‌دهنده وضعیت مناسب‌تر آن گزینه است. جدول (۶)

با توجه به شاخص‌های مورد مطالعه از طریق داده‌های ثانویه و پرسشنامه و محاسبه‌ی میزان واسپاس، مناطق شهری اهواز بر اساس شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل واسپاس رتبه‌بندی شده‌اند. طبق جدول منطقه یک به لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق رتبه اول را به خود اختصاص داده است و منطقه شش در رتبه دوم قرار دارد. جایگاه سایر مناطق نسبت به شاخص‌های مورد مطالعه در جدول (۵) نشان داده شده است. براساس مقدار Q محاسبه برای هر آترناتیو سطوح عملکردی گزینه‌ها در شکل (۲) نشان داده شده است. در ادامه بر اساس نتایج حاصل از روش Waspas در محیط نرم‌افزار GIS بین مناطق شهری اهواز، رتبه‌بندی انجام شده و ترتیب مناطق مشخص گردیده است. نتایج حاصل از این روش نشان می‌دهد که منطقه یک به لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق در رتبه اول قرار دارد. نتایج در شکل (۳) نشان داده شده است.

تصویر ۲. مقایسه عملکرد آترناتیوها

تصویر ۳. رتبه‌بندی نهایی مناطق شهر اهواز با استفاده از مدل واسپاس

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در رویکردهای نوین به شهر، «شهر خلاق» به عنوان یک روش راهبردی در عرصه تفکر، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های شهری مطرح شده است. با توجه به تغییرات بسیار عمیقی که از محیط شهر در حال وقوع است، خلاقیت مسئولین، صاحبان مشاغل و ساکنین شهر، می‌تواند به عنوان یک عامل حیاتی در حل بسیاری از مسائل شهر به شمار رود. این پژوهش که با هدف رتبه‌بندی مناطق شهر اهواز به لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق انجام شده است، به بررسی و تحلیل شاخص‌های شهر خلاق در شهر اهواز با استفاده از داده‌های ثانویه و همچنین با استفاده از پرسشنامه که توسط کارشناسان تکمیل شد، پرداخت. با جمع‌آوری شدن داده‌ها و ارزیابی مناطق هشت‌گانه شهر اهواز از لحاظ شاخص‌های خلاقیت شهری با استفاده از مدل واسپاس که اولویت‌بندی برنامه‌ریزی مناطق شهری به خوبی با استفاده از این تکنیک، امکان‌پذیر است انجام شد، نتایج نشان داد که وضعیت مناطق هشت‌گانه شهر اهواز به لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق یکسان نیستند. به این شکل که منطقه یک با وزن ۰/۴۱۶ از نظر خلاقیت شهری در رتبه اول قرار دارد و با سایر مناطق فاصله دارد، به عبارتی در منطقه یک که معیارها در سطح بالا هستند، زمینه تحقق شهر خلاق به مراتب بالاتر است. در مقابل منطقه هشت با وزن ۰/۲۲۴ رتبه آخر را به خود اختصاص داده است.

- ایجاد فضایی برای افزایش مشارکت شهروندان در مناطق شهری اهواز و تقویت زیرساخت‌های فرهنگی در مناطق کم‌برخوردار
- توسعه مراکز رشد، پارک‌های علم و فناوری، در مناطق و جذب نخبگان و استعدادها خلاق که زمینه‌های قدرتمند شدن شهرها و بالندگی اقتصادی را فراهم سازد.

- در مناطق شهر اهواز فضاهایی را برای نخبگان و سازمان‌های پیشرفته به عنوان مکان‌های طبقه‌ی خلاق جامعه به منظور استفاده از ایده‌های خلاق آن‌ها برای توسعه‌ی شهری و ارتقای کیفیت زندگی شهری و ترسیم و تحقق آینده‌ی آرمانی برای هر یک از مناطق شهر در حرکت به سوی شهرهای دانایی‌محور اختصاص دهند.

- با اجرای شهر خلاق در کلان‌شهر اهواز دیگر شاهد گسست‌های فرهنگی - اجتماعی بین اقشار مختلف مردم نخواهیم بود. شهر خلاق جایی برای تبادل آرای مختلف و متفاوت از همه‌جای شهر است. از این طریق حتی ریزترین مشکلات شهر با درایت عمومی برطرف خواهد شد.
- از آن‌جا که نیروی انسانی خلاق ارتباط نزدیکی با نوآوری و توسعه شهر دارند، مسئولان و برنامه‌ریزان با گسترش امکانات و توزیع عادلانه آن‌ها زمینه‌های پرورش افراد خلاق در هر یک از سکونتگاه‌های شهری را فراهم آورند.

- برخی از مشکلات کلان‌شهر اهواز از مسائل فرهنگی - اجتماعی و کاستی اقتصادی نشأت می‌گیرد. این در حالی است که با اجرای ایده‌های خلاق در یک شهر علاوه بر رسیدن به حالت پایدار و تعادل همه‌جانبه در زمینه‌های مختلف، شهرسازی برای مردم به اجرا درآمده و مشارکت‌های همه‌جانبه در امر اداره شهر، فرآیندهای طراحی و برنامه‌ریزی را از قید بوروکراسی رهانیده و به شکل دموکراتیک در می‌آورد.

فهرست منابع

- حاجی حسینی، ح.، اشتری، ح.، و مهدنژاد، ح. (۱۳۹۳)، نقش نظریه شهر خلاق در پویای اقتصاد فرهنگی و زندگی شهری، مجله ترویج علم، دوره پنجم، شماره ۴.
- دل‌انگیزان، س.، دهقانی شبانی، ز.، خانزادی، آ.، و ذبیحی‌دان، م. س. (۱۳۹۶)، تعیین شاخص‌های شهر خلاق و رتبه‌بندی کلان‌شهرهای ایران بر اساس معیارهای شهر خلاق با استفاده از روش تاپسیس اصلاح‌شده، مجله اقتصاد شهری، دوره سوم، شماره ۱.
- صفوی، ی.، ضرابی، ا.، و سهیلی‌پور، م. (۱۳۹۷)، ارائه مدلی در تبیین ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی توسعه در تحقق شهر خلاق مطالعه موردی: شهر اصفهان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال سی و سوم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۷.
- ضرابی، ا.، موسوی، م. ن.، و باقری کشکولی، ع. (۱۳۹۳)، بررسی میزان تحقق‌پذیری شهر خلاق مقایسه تطبیقی بین شاخص‌های توسعه پایدار شهری و معیارهای ایجاد شهر خلاق، نمونه موردی: شهرهای استان یزد، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال اول، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳.
- عبدالهی، ع.، خدامان، ب. (۱۳۹۵)، بررسی و ارزیابی فضایی کالبدی شاخص‌های رشد هوشمند با استفاده از مدل WASPAS مطالعه موردی: مناطق شهر یزد، نشریه مطالعات نواحی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان، سال سوم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۵.
- عبدالهی، ع.، سلیمانی‌دامنه، م. (۱۳۹۷)، تحلیل فضایی پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در شهر اهواز با استفاده از مدل‌های ترکیبی، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال پانزدهم، شماره ۵۸، تابستان ۱۳۹۷.
- غریب، ا.، حسین‌پور، ع. (۱۳۹۱)، بررسی شاخص‌های شکل‌گیری شهر خلاق، مطالعه موردی مشهد، دومین کنفرانس ملی دانشجویی، کار آفرینی دانشگاه فردوسی مشهد.

- کلانتری، م.، رجایی، س.ع. و فتوحی مهربانی، ب. (۱۳۹۵)، تحلیلی بر برخورداری کلان‌شهرهای ایران از شاخص‌های شهر خلاق، مجله پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره چهارم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵.
- مختاری، ر.، سقایی، م.، و ایمان، ف. (۱۳۹۳)، سطح‌بندی مناطق پانزده‌گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره ۱۶، بهار ۱۳۹۳.
- مسگرانی، ن.، جلالی، آ. (۱۳۹۳)، طراحی فضای شهری خلاق، رهیافتی بر بازآفرینی و خلق مکان نمونه موردی: باغ چشمه مشهد، اولین همایش بین‌المللی علمی - راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران چالش‌ها و چشم‌اندازها، مهر ۱۳۹۳.
- ملکی، س.، مرادی‌مفرد، س.، و حسین‌زاده، ا. (۱۳۹۴)، اولویت‌بندی شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل تحلیل شبکه ANP، مورد مطالعه: مناطق شهری ۱ و ۴ شهر زنجان، مجله شهر پایدار، دوره دوم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴.
- ملکی، س.، مرادی‌مفرد، س.، و زادولی خواجه، ش. (۱۳۹۵)، شهر خلاق رویکردی نوین در برنامه‌ریزی و آمایش شهری، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۵.
- نظم‌فر، ح.، آفتاب، ا.، نظام‌پور، ن.، و مجنون‌ی توتاخانه، ع. (۱۳۹۵)، ارزیابی و اولویت‌بندی مناطق شهری بر اساس شاخص‌های شهر خلاق (نمونه موردی: شهر سنندج)، مجله برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره بیستم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵.
- نظم‌فر، ح.، علوی، س.، و عشقی چهاربرج، ع. (۱۳۹۶)، سنجش میزان برخورداری سکونتگاه‌های شهری استان اردبیل از شاخص‌های شهر خلاق، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال بیست و هشتم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۶.
- Audia, P. G., & Rider, C. I. (2010). Close, but not the same: locally headquartered organizations and agglomeration economies in a declining industry. *Research Policy*, 39(3), 360-374. [doi:10.1016/j.respol.2010.01.007.]
- Borén, T., & Young, C. (2017). Artists and creative city policy: Resistance, the mundane and engagement in Stockholm, Sweden. *City, Culture and Society*, 8, 21-26. [DOI:10.1016/j.ccs.2016.05.002]
- Goldberg-Miller, S. B. D. (2018). Keeping creativity downtown: Policy learning from San Francisco, Seattle, and Vancouver for municipal cultural planning in Toronto. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 48(3), 170-190. [DOI:10.1080/10632921.2017.1422834].
- Hahn, Julia (2010), Creative Cities and (UN) Sustainability- Cultural Perspectives; http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/de/oder_schicken_sie_einen_Brief_an_creative_Commons, 171 Second Street, Suite 300, san Francisco, California 94105, USA.
- Kakiuchi, E. (2015). Culturally creative cities in Japan: Reality and prospects. *City, Culture and Society*, 1-8
- Landry, C. (2012). *The creative city: A toolkit for urban innovators*. Earthscan.
- Leng, K. S. Badarulzaman, N, Samat, N. & Sheikh D, S. R (2014). "Capitalising on urban cultural resources for creative city development: A conceptual review and the way forward for Malaysia's George Town". *Malaysian Journal of Society and Space*, 10(5), 20-29.
- Musterd, S. (2010). *The Creative Cultural Knowledge City, Some Conditions*. Paper presented at the University of Kaiserlautern, 2002.p2.
- Sapauskas, J., E. K. Zavadskas & Z. (2011). "Selection of Facade's Alternatives of Commercial and Public Buildings Based on Multiple Criteria", *International Journal of Strategic Property Management*, No. 15(2), pp. 189-203, 2011.
- Yenchen, d. (2012). *Creative cities, Publisheed in space place& culture*.
- Zavadskas, E. K., Z. Turskis & J. (2012) Antucheviene, "Optimization of Weighedted Aggregated Sum Product Assessment", *Electronics and Electrical Engineering Electronika IR Electrotechnica*, No. 6 (122), 2012.